

Забегая вперед, необходимо отметить, что планируемые вторую и третью части монографии авторы намерены посвятить не менее важным аспектам — *речевым умениям и актуальным вопросам современного обучения русскому языку*. В качестве приложения к данной научной публикации авторы предполагают создание электронных пособий, доступных впоследствии в открытом режиме, что, несомненно, может только порадовать всех, кого интересует лингводидактика и особенности эффективного обучения иностранному языку на современном этапе.

Хотелось бы поблагодарить авторов за принятие такого серьезного решения — создание комплексного пособия по лингводидактике в чешской среде; одновременно хотелось бы порекомендовать авторам обратить должное внимание на вышеперечисленные замечания, касающиеся языкового уровня излагаемого материала, и пожелать им терпения, вдохновения и творческих успехов в их нелегком, но, безусловно, для всех нас полезном труде.

Татьяна Занько

Библиография:

ROZBOUDOVÁ, L., KONEČNÝ, J. (2018): *Moderní didaktika ruštiny jako dalšího cizího jazyka: jazykové prostředky = Sovremennaja didaktika ruskogo jazyka kak vtorogo inostrannogo: jazykovyje sredstva*. Praha.

<https://doi.org/10.5817/NR2019-2-8>

Ztracený svět, drásavá nostalgie

ФРИЗМАН, Л. Г.: *В кругах литературоведов. Мемуарные очерки*. Москва–Санкт-Петербург: Нестор-История, 2017.

Leonid Frizman (1935–2018) byl významný sovětský a ruský literární vědec. Jeho studie – většinou v časopise *Voprosy literatury* – a knihu o ruské elegii jsem četl v 70. letech minulého století. Frizman patří k obrovské skupině ruských literárních vědců, především sovětského období, židovského původu, kteří vlastně utvářeli kvalitativní charakter sovětské a ruské literární vědy a také působili jako svérázný tmel mezi různými etniky SSSR. Vzhledem ke skrytému i otevřenému antisemitismu, jenž byl východoslovanskému prostředí (ale stejně nebo více i jiným prostředím ve střední a západní Evropě) tradičně vlastní, neměli lehký život: i o tom Frizman v této

knize píše. Když si projdeme jména ruských literárních vědců posledních padesáti šedesáti let, najdeme mezi nimi podstatné množství Židů, kteří se stali – pokud využili možnosti emigrace do Izraele od 80. let minulého století – tvůrci vynikající izraelské rusistiky a slavistiky a obecně literární vědy. Na dokreslení: ze sovětského období vzpomínám na jeden moskevský kontakt s ruským židovským historikem; když jsem se na něho na jeho adrese dotazoval lidí na jednom z proslulých moskevských dvorů, ukazovali s velký strachem k přízemnímu bytu slovy „Da, tam dvoje jevrejev život – mať i syn“ a stále mne pozorovali. Historik byl na Krymu a jeho matka se mnou jako s cizincem mluvila škvírkou ve dveřích, kouříc papirosu. Nakonec mi dovolila vejít do předsíně a napsat krátký vzkaz (psal se rok 1973). Frizman jako charkovský rodák se volně pohyboval v ukrajinském i ruském prostředí, psal rusky, ale uměl a četl ukrajinsky a jistě i v jiných jazycích a – pokud byla možnost – komunikoval většinou korespondenčně i s jinými evropskými rusisty. Psal především o ruské, ale dílem i o ukrajinské literatuře (jedna z jeho posledních knih je o Ivanu Frankovi).¹

Když jsem – přiznám se, že s trochou nostalgie – četl jeho vzpomínky koncipované tak, že se v nich prolíná posloupnost chronologie se samostatnými portréty jednotlivých osobností, s nimiž se stýkal, bylo mi jasné, že jde o popis již asi navždy zmizelého, ztraceného světa. Na jedné straně je to dobře, neboť to, co Frizman líčí, je ještě mnohem pitoresknější než moje vlastní zkušenost s poměry v literární vědě a rusistice před rokem 1989; v SSSR se ideologie prosazovala mnohem silněji a řada jejích pozůstatků přežívá dodnes také proto, že zde v podstatě více než u nás chyběla kulturní pluralita, která zde zůstala v povědomí i po roce 1948, včetně tzv. normalizace, nemluvě o peripetii 60. let 20. století. Nakolik jde o jev trvalejší i u nových generací, nevím, ale, jak známo, žádný jev z dějinného toku zcela nemizí. Jednak vědomí toho, co se smí a nesmí, tedy cenzura a hlavně autocenzura, ale i vzájemné animozity, to je to, co bohužel asi zůstává a zůstane, tj. zneužívání vládnoucích ideologií a dominantních proudů, mainstreamů také ve vyřizování osobních účtů, je tu vylíčeno neobyčejně barvitě a konkrétně, ale tak s nadějí a jistou dávkou optimismu, jenž je ve Frizmanově pojetí bohužel poněkud jednobarevný. V tom smyslu, že vidí 90. léta 20. století v této oblasti jako takřka ideální a nevidí úskalí tohoto vývoje, jinak řečeno, nerozumí nebo nechce rozumět tomu, co se v této sféře a vůbec ve společenském životě děje v prvních dvou desetiletích 21. století. V tom se české nebo československé prostředí sovětskému dosti podobalo a podobá, i když, jak už uvedeno, u nás nikdy nezmizelo vědomí názorové plurality z doby meziválečného Československa, duch demokracie a vzájemné tolerance, odmítání jednoho „správného“ názoru, diktatury a autoritářství, hodnotová adorace moderny a avantgardy, což do značné míry posiloval

1 Z Frizmanových knih uvádíme: [FRIZMAN 1966; FRIZMAN 1973; FRIZMAN 1974; FRIZMAN 1987; FRIZMAN 1988; FRIZMAN 1992; FRIZMAN 1995; FRIZMAN 1996; FRIZMAN 2015; FRIZMAN 2017].

sám prezident Masaryk, ale i vůdčí umělci té doby, tedy vše, co bylo v stalinistickém pojetí a koneckonců i později v SSSR oficiálně jen málo přijatelné. Je tedy Frizmanova kniha svým způsobem průvodcem dějinami ruské literární vědy od 50. let 20. století v podstatě po současnost (byť méně pochopenou) s jádrem v 50.–90. letech.

Autor začíná memoárově, od svého dětství a rodiny, která mu vytvářela kulturní zázemí, bez něhož by se nemohl vyvíjet. Jeho otec Genrich byl medievista, matka Dora, roz. Geršman, hudebnicí, sborovou dirigentkou. Rok narození badatele ukazuje na to, že podstatnou součástí jeho mládí byla válka a evakuace (byli evakuováni do Uralsku). I když si rodina nežila na poměry špatně, bylo tehdy těžké se uživit. Rodinní příslušníci byli zjevně přívrženci nebo alespoň nebyli odpůrci Říjnové revoluce a sovětského režimu a německá genocida je v jejich přesvědčení utvrdila, i když iluze o konci antisemitismu na východoslovanském území museli ke konci 20. let 20. století opustit.² Talentů měl Leonid více: kromě humanitních věd to byla matematika. Návrat nebo, jak se tehdy říkalo, reevakuace, se neodehrál hned, návrat se mohl realizovat až na výzvu z výchozího místa a otec tuto výzvu dostal relativně pozdě, v čemž se podle Frizmana projevil skrytý antisemitismus. Téma židovství a antisemitismu ze stránek jeho knihy nikdy nemizí: často připomíná židovský původ svých učitelů nebo různá úskalí a ústrky, jimž byla vystavován. Není to pro člověka tak talentovaného dobrá situace: obvykle ten, kdo je takto diskriminován a cítí, že je to záměrné, tíhne k hledání nějakého společného jmenovatele, možná ne zcela právem, i když v obecné rovině nelze antisemitismus v jeho vlasti popírat – ostatně byl i jinde, zejména v Německu, ale i ve Španělsku a Anglii (ostatně peripetie vyhánění Židů jsou všeobecně známé): historie Židů v slovanských zemích a jejich literaturách by si vyžádala mnohaletý týmový výzkum.³ Nám zatím postačí, když si uvědomíme vynikající roli, kterou měli Židé v ruské literární vědě.

Když se podíváme na strukturu textu, zjišťujeme, že kromě zmíněné chronologie tu jsou zpola uzavřené portréty osobností a také dokumentární vrstvy, hlavně ukázky z korespondence. Zde autor dělá možná chybu, když tyto ukázky koncentruje příliš na vlastní osobu a z hlediska tématu je orientuje apologeticky, tedy publikuje výlučně kladné ohlasy, pochvaly, snad i pajány na své literárněvědné výkony, i když lze tušit, že se za nimi skrývá často i jen obyčejná slušnost a formální zdvořilost – není důvodu pochybovat, že se od jeho tvůrčího období poměry v této oblasti podstatně nezměnily. Nicméně lze i přesto nakonec najít informativní hodnotu, jež se vyjevuje více u známějších osobností, např. u Alexandra Tvardovského a jeho básnického cyklu o vojáku Ťorkinovi. Není překvapující, že epistolární dědictví, které nám Frizman

2 Viz jednu z atraktivních interpretací vztahu Rusů a Židů v podání A. I. Solženicyna: [SOLŽENICYN 2004; SOLŽENICYN 2005].

3 [MIKULÁŠEK, GLOSÍKOVÁ, SCHULZ 1998; MIKULÁŠEK, ŠVÁBOVÁ, SCHULZ 2002;] Viz naši rec. komplexní publikace o českém prostoru: [POSPÍŠIL 2001].

předkládá, je hodně formální: od oslovení po formality politické, je tu málo názorové intimity a samostatnosti – strach byl asi velký a důvěra mezi lidmi pramalá – nihil novi sub sole. V okolí Tvardovského je to ještě Vladimír Lakšin (1933–1993): Frizmanův pohled na jeho osobnost mohu potvrdit, byť jen z krátkého setkání na bratislavské konferenci o Solženicynovi (1990)⁴, tedy noblesa, zdrženlivost, hloubka, kterou projevil např. i ve vztahu k Solženicynovi. Také Jurij Burtin (1932–2000) patří k tomuto kruhu, a je tedy zřejmé, že jde o časopis *Novyj mir* a o 60. léta 20. století (sám Burtin jako „šedesátník“ měl však mnohem složitější politickou cestu). Čechy může také zaujmout Frizmanova reflexe československého jara roku 1968, neboť tyto kruhy neměly invazi pěti států Varšavské smlouvy nijak v lásce, ale názory to jsou odvozené a hodně nepůvodní a zprostředkované. Bylo by ovšem možné jít do hloubky a uvádět příklady konkrétních událostí a textů. Koneckonců Frizman se posléze stal spoluautorem knihy (spolu s J. V. Romancovovou) *Náročná láska*, v níž se analyzuje literární kritika A. Tvardovského.

Další kapitola pojednává o hodně ruském a sovětském tématu, totiž románu *Střeček* (*The Gadget*, 1897) Ethel Voynich (roz. Boole, 1864–1960), jenž vypráví o italských revolucionářích. O autorčině spojitosti s rodinou Booleovou a Wilfridem Michaelem Voynichem autor buď neví, nebo to z nějakého důvodu neuvádí.⁵

Jmen, jenž Frizman ve své knize uvádí, je příliš mnoho, než aby se měla a mohla všechna nebo většina speciálně uvádět. Zmíňme se tedy jen o kulturologovi Leonidu Batkinovi, Kirillu Pigarjovovi, Dmitriji Lichačovovi, Borisi Dvinjaninovi, Vadimu Vacurovi, Borisi Mejlachovi, Nikolaji Stěpanovovi, Dmitriji Blagém; další zmíním průběžně v dalším textu. Z celkového personalistického panoramatu se vymyká kapitola o dvou scénických realizacích Gribojedovy hořké komedie *Hoře z rozumu*, jedné běžnější revoluční a druhé, méně běžné konzervativní, v níž Čackij skutečně vypadá jako člověk, jenž nepochopil podstatu člověka a světa – na rozdíl od výkladů předchozích. V prvním případě šlo o inscenaci G. Tovstonogova na počátku 60. let minulého století, kdy hra měla vyjadřovat ducha revoltující sovětské mládeže. Inscenace M. Jefremova z počátku 90. let, tedy z jelcinovského Ruska konce minulého

4 Viz publikační výstup [KOVAČIČOVÁ 1992].

5 Sama story její rodiny a manžela by mohla dát podnět k vzniku jiného románu: byla nejmladší dcerou anglického matematika George Boolea (zemřel půl roku po jejím narození), otce Booleovy logiky, a feministické filozofky Mary Everestové. Narodila se v irském Corku, po smrti otce se rodina přestěhovala zpět do své anglické vlasti. Londýnské spojení s ruskými emigrovanými revolucionáři, zejména narodniky, ji za pobytu v Rusku vedla k seznámení s polským revolucionářem běloruského původu Michaelem Habdankem-Wojniczmem roku 1890, vzali se až 1902. Wilfrid Michael Voynich, jak zní jeho anglicizované jméno od roku 1904, zanechal revoluční činnosti a stal se zámožným antikvářem a knižním podnikatelem – podle něho je také pojmenován proslulý Voynichův rukopis, jenž byl nějakou dobu v jeho držení. Román *Střeček* byl kultovním dílem ruských revolucionářů a oblíbenou četbou sovětské mládeže 20.–30. let 20. století.

století, měla ukázat konzervativní, antisovětský výklad hry. Příliš nechápu, proč Frizman nezmínil známou esej Ivana Gončarova *Milion trápení*. Znovu, když se ke Gončarovovi vrátíme, musíme obdivovat jeho moudrost a hloubku, také odstup a nadhled inspirovaný klasicismem Johanna Joachima Winckelmanna (1717–1768). V této souvislosti není bez zajímavosti, že majitelem copyrightu hry, který mu předal sám autor, byl Fadděj Bulgarin. Snad nejpůsobivější je medailon autora knihy *Az i Ja*, kazašského básníka a později diplomata Olžase Sulejmenova (* 1936). Delikátní téma *Slova o pluku Igorově* ukázalo podle Frizmana znovu na netoleranci kritické reflexe ze strany ruských sovětských literárních vědců; Frizman mu vyjádřil podporu, ale jeho vazba na Sulejmenova však po zahájení jeho politické kariéry po zániku SSSR vzala brzy za své. Atraktivní je také partie o norském rusistovi Geirovi Kjetsaa (1937–2008), s nímž Frizman udržoval písemný kontakt od vydání své knihy o Baratynském. Mimochodem: podle mě nesprávně podceňuje správnější psaní jména ruského romantika, kolem něhož proběhla v 70. letech 20. století polemika. Správně je to „Boratynskij“, neboť básník pocházel z polské rodiny – to vysvětluje mnohé z jeho poetiky, takže nejde jen o drobnost. Kjetsaa je autorem patrně nejdokonalejší – pokud to tak lze vůbec nazvat – monografie o Boratynském (píše ho ještě postaru); kromě toho, jak víme a jak se o tom Frizman marginálně zmiňuje, stál v čele norskó-švédského výzkumného týmu, jenž prověřoval hypotézu obsaženou v pařížské knize anonyma *D, podle které autorem *Tichého Donu* je známý kozácký spisovatel Fjodor Krjukov (1870–1920), nikoli nositel Nobelovy ceny Michail Šolochov (1905–1984). Autorství Krjukova na základě speciálního překladového programu [KJETSAA 1984] výzkum vyvrátil. Kjetsaa se Boratynským zabýval přibližně ve stejné době jako Frizman a rozsáhle si o objektu svého výzkumu psali. Boratynskij byl předmětem disertace G. Kjetsaa, později knihu po norštině vydal i rusky a v Rusku kvůli svému tématu nejednou pobýval. Byl to badatel klasického stříhu, germánsky důkladný, s filologickou akribií a pozitivistickým přístupem (setkal jsem se s ním v Anglii v roce 1990 na kongresu ICCEES, tehdy ještě ICSEES; četl jsem ještě jako student jeho německý článek v tehdejší Československé rusistice o Čechovově novele *Dáma s psíčkem* [KJETSAA 1971]). (Kromě interpretace mě zaujalo také to, že zde v němčině využil nezvyklého slovosledu.)

Zamilovaností nazývá svůj vztah k Jefimu Etkindovi (1918–1999), pozdějšímu francouzskému (Efim Etkind) teoretiku literatury: líčí jeho ideologické potíže v SSSR, jež nakonec vedly k jeho emigraci. Ve Frizmanově textu se mihnou jména a často i dopisy nebo krátké vzkazy význačných sovětských kritiků a literárních vědců-rusistů, mj. G. Fridlenděra, V. Putinceva, N. Gajdenkova, A. Čičerina, Ally Žukové, L. Semjonova, Aza Tacho-Godi, B. Jegorova, M. Gasparova, J. Družnikova, L. Lazareva aj. Byli to lidé různých literárněvědných a jistě i politických názorů a životních osudů, ti, kteří zůstali v SSSR až do jeho hořkého zániku, jiní, kteří ještě před tím emigrovali a vraceli se zcela nebo částečně v době perestrojky i později.

Řada z nich je už zpola nebo zcela zapomenuta a to je škoda. Bez nich si totiž nelze představit zkoumání ruské literatury, literatury vůbec a hlavně ruské literární klasiky.

Zajímavý je také areálový aspekt Frizmanova textu. Sám zůstává v Charkově, což je jistě nevýhoda, ale často cestuje do Moskvy nebo Leningradu, ale také na různé konference po celém SSSR. Zde se ukazuje jeden rys sovětské literární vědy 60.–90. let minulého století: skutečně podnětní inovátoři působili na tzv. provinčních univerzitách (jeden vůdčí český rusista posledních třiceti let takové univerzity v rámci českého prostoru nazýval regionálními: byly to všechny kromě UK) mimo Moskvu a tehdejší Leningrad. Důvody byly různé: kromě náhody to byly důvody politické: politicky silné figury dobře zapsané u vládnoucích orgánů zůstávaly v metropolích, ostatní se museli spokojit s univerzitami jinde nebo se školami neuniverzitního typu. Z dřívějších časů stačí připomenout Michaila Bachtina (1895–1975), který se do Moskvy vrací až z podnětu svých přátel a žáků, zejména Vadima Kožinova, až na samém konci 60. let (1969), kdy mu najít byt přikázal prý sám Jurij Andropov, když předtím pobýval v tzv. provinčním Saransku (byl tam vedoucím katedry západních jazyků a literatur), kde má nyní byt také občan Ruské federace, francouzský herec Gérard Depardieu: pohledy na provincii se v dějinách mění...Podstatné však byly už jeho rané pobyty ve Vitěbsku (Vicebsk) a Nevelu, jak je v jeho vzpomínkách zaznamenal Viktor Duvakin (1909–1982) a ve své knize Vitalij Machlin.⁶

Téma židovství se v knize místy znovu vrací: například v pasáži, v níž Frizman píše o stíznosti, která přišla stranickým orgánům, že Žid Frizman přednáší o velkém ruském spisovateli Lvu Tolstém, což je samozřejmě nepřípustné. Tyto epizody snad už definitivně odvál čas; jsou zvláště otřesné tváří v tvář klíčovému postavení ruských literárních vědců židovského původu ve světě, kam navzdory všemu antisemitismu přenesli hodnoty ruské kultury a umění jako celku, paradoxně zejména po své vynucené emigraci ze SSSR.

Pozoruhodnou součástí Frizmanových portrétů jsou pasáže o Juriji Družnikovovi (1933–2008),⁷ ruském emigré, který se proslavil knihou o o Puškinovi jako potenciálním emigrantovi: i když jsou jeho úvahy a důkazy poněkud hyperbolizované, jeho knihy vrhají na Puškinovu postavu na rozdíl od ruské a sovětské tradice přece jen odlišné světlo. Možná vědecky významnější jsou jeho styky s Michaiem Gasparovem (1935–2005), znalcem antiky i medievistou a hlavně skvělým versologem.⁸ Těch jmen je ve Frizmanově spise daleko více. Celý text je zajímavý i z hlediska literárního žánru: jsou to memoáry, které mají ráz literárněvědných portrétů, ale současně mozaika

6 Viz naši recenzi [POSPÍŠIL 2015].

7 Viz naše recenze: [POSPÍŠIL 2004; POSPÍŠIL 2014a].

8 Viz o něm také publikace srbského versologa Milosava Čarkiće a naše recenze a texty k jeho dílům: [POSPÍŠIL 2014b; POSPÍŠIL 2010; POSPÍŠIL 2013; POSPÍŠIL 2017a; POSPÍŠIL 2017b].

literárního a literárněvědného života někdejšího SSSR a Ruska, neboť se zde prolínají osudy slovesných umělců a literárních kritiků, historiků a teoretiků. Je to uzavřený, dnes už zmizelý svět, v němž vládla pevná soustava ideologických příkazů a zákazů, který poznamenal mezilidské vztahy a odhaloval skryté osobní motivace – stejně jako vždy i dnes, ovšem na jiném pozadí. Vlastní metodologické úvahy jsou u Frizmana v pozadí, jako by autora příliš nezajímaly, nebo je pokládal za samozřejmé. On sám je spíše literárním historikem, jenž se věnuje tradičnímu filologickému přístupu, poetice a literárním žánrům, aniž by byl teoretickým genologem (nejvíce se tomu přiblížil v knize o ruské elegii). Současně v úpornosti, s jakou autor líčí peripetie svých obhajob kandidátské a doktorské disertace, různé intriky a vnitřní boje se zračí všeobecné sankcionování určitých hodnot, jež nebyly zdaleka jen ideologické, ale především myšlenkové, vědecké koncentrující se kolem literárního umění, jež bylo v tehdejší Rusku pokládáno všemi za hodnotu takřka nejvyšší: byli si toho vědomi v carském i sovětském režimu jejich nejvyšší představitelé, a proto literaturu cenzurovali a pečlivě sledovali ji i její tvůrce. Dnes se takto možná politickou mocí sledují média nebo naopak a spíše médiu se sleduje politická moc. Ale právě v tom tu chybí onen kvalitativní, estetický aspekt, který je nepominutelný, a s ním ovšem přirozeně i aspekt etický. Obhajoba uměleckých, kreativních hodnot, o nichž Frizman píše, v tlaku, jenž se zdál nesnesitelný, je společným jmenovatelem jeho portrétů. A také, jak už uvedeno, jeho zdůraznění podílu ruských Židů na formování ruské kultury, jakož i celého kulturního života, samozřejmě i vědy včetně vědy literární. Je to kniha drásavě nostalgická o zmizelém, ztraceném světě literární vědy, jenž by neměl zůstat zapomenut.

Ivo Pospíšil

Bibliografie:

- FRIZMAN, L. G. (1966): *Tvorčeskij puť Baratynskogo*. Moskva.
FRIZMAN, L. G. (1973): *Žizň liričeskogo žanra: Russkaja èlegija ot Sumarokova do Nekrasova*. Moskva.
FRIZMAN, L. G. (1974): *Poèzija dekabristov*. Moskva.
FRIZMAN, L. G. (1987): *1812 god v russkoj poèzii*. Moskva.
FRIZMAN, L. G. (1988): *Dekabristy i russkaja literatura*. Moskva.
FRIZMAN, L. G. (1992): «S čem rifmujetsja istina...»: *O poezii A. Galiča*. Sankt-Peterburg.
FRIZMAN, L. G. (1995): *Seminarij po Puškinu*. Char'kov 1995.
FRIZMAN, L. G. (1996): *Baratynskij, Je. A.* In: NIKOLAJEVA, P. A. (red.): *Russkije pisateli. XIX v. Bibliografičeskij slovar'*. V 2 č. Moskva.
FRIZMAN, L. G. (2015): *Takaja sud'ba: Jevrejskaja tema v russkoj literature*. Char'kov.

- FRIZMAN, L. G. (2017a): *Ivan Franko: vzgljad na literaturu*. Kijev.
- FRIZMAN, L. G. (2017b): *V krugach literaturovedov. Memuarnyje očerki*. Moskva–Sankt-Peterburg.
- KJETSAA, G. a kol. (1971): *Tschechows Novellenkunst. Versuch einer Analyse der Erzählung*. Československá rusistika, 1971, č. 2, s. 60–68.
- KJETSAA, G. a kol. (1984): *The Authorship of The Quiet Don*. Slavica Norvegica. Oslo.
- KOVAČIČOVÁ, O. (ed.) a kol. (1992): *A. I. Solženicyn v kontexte európskej literatúry: sborník príspevkov zo sympózia o tvorbe A. I. Solženicyna*. Bratislava.
- MIKULÁŠEK, A., GLOSÍKOVÁ, V., SCHULZ, A. B. a kol. (1998): *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. Praha.
- MIKULÁŠEK, A., ŠVÁBOVÁ, J., SCHULZ, A. B. a kol. (2002): *Literatura s hvězdou Davidovou 2: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století*. Praha.
- POSPÍŠIL, I. (2001): *O českém antisemitismu racionálně a precizně. Alexej Mikulášek: Antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století*. VOTOBIA, Praha 2000, 238 stran. KAM-příloha, 2001, č. 4, s. XX.
- POSPÍŠIL, I. (2004): *Metoda Ĵurije Družnikova (Ĵurij Družnikov: Knigi i sud'ba. Rekomendatel'nyj bibliografičeskij ukazatel'. Ul'janovskaja oblastnaja biblioteka dlja detej i junošestva. Bibliografičeskij otdel. Ul'janovsk 2002. Ĵurij Družnikov: Uznik Rossii. Po sledam neizvestnogo Puškina. Roman-issledovanije. Trilogija. „Golos-Press“, Moskva 2003)*. Slavica litteraria X7, 2004, s. 156–157.
- POSPÍŠIL, I. (2010): *Miloslav Ž. Čarkić: On Poetic Language, Belgrade: Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, 2010, s. 245*. STIL, 2010, č. 9, s. 449–451.
- POSPÍŠIL, I. (2013): *Review of the Monograph Stih i jezik (Beograd 2013) by prof. Milosav Ž. Čarkić*. In: ČARKIĆ, M. Ž.: *Stich i jezik*. Beograd, s. 629–634.
- POSPÍŠIL, I. (2014a): *Ĵurij Družnikov a ti druzí: nově o literatuře ruské emigrace (Ĵurij Družnikow i emigracija rosyjska. Pod redakcją Lucjana Suchanka. Polska Akademia Umiejętności, Prace komisji kultury Słowian, tom IX. Kraków 2013*. Slavica litteraria 17, 2014, č. 1, s. 286–289.
- POSPÍŠIL, I. (2014b): *Miloslav Ž. Čarkić. Stich i jezik. Meždunarodno udruženje „STIL“, Institut za srpski jezik SANU, Beograd 2013*. Slavistika XVIII, 2014, s. 637–641.
- POSPÍŠIL, I. (2015): *Hledání „velkého času“ Michaila Bachtina (Vitalij L. Machlin: Bol'šoje vremja: Podstupy k myšleniju M. M. Bachtina. Opuscula Slavica Sedlcensia, tom VIII. Redakcja tomu Roman Mnich i Roman Bobryk. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2015)*. Novaja rusistika 8, 2015, č. 2, s. 76–81.
- POSPÍŠIL, I. (2017a): *Review of the Monograph Models of Rhyme by prof. Milosav Čarkić*. In: ČARKIĆ, M. Ž.: *Models of Rhyme*. Saarbrücken, s. 440–441.

- POSPÍŠIL, I. (2017b): *Review of the Monograph On Poetic Language by Prof. Milosav Čarkić*. In: ČARKIĆ, M. Ž.: *On Poetic Language*. Saarbrücken, s. 217–220.
- SOLŽENICYN, A. I. (2004): *Dvě stě let pospolu. Dějiny rusko-židovských vztahů v letech 1795–1916*. Praha.
- SOLŽENICYN, A. I. (2005): *Dvě stě let pospolu. Dějiny rusko-židovských vztahů v letech 1917–1995*. Praha.

